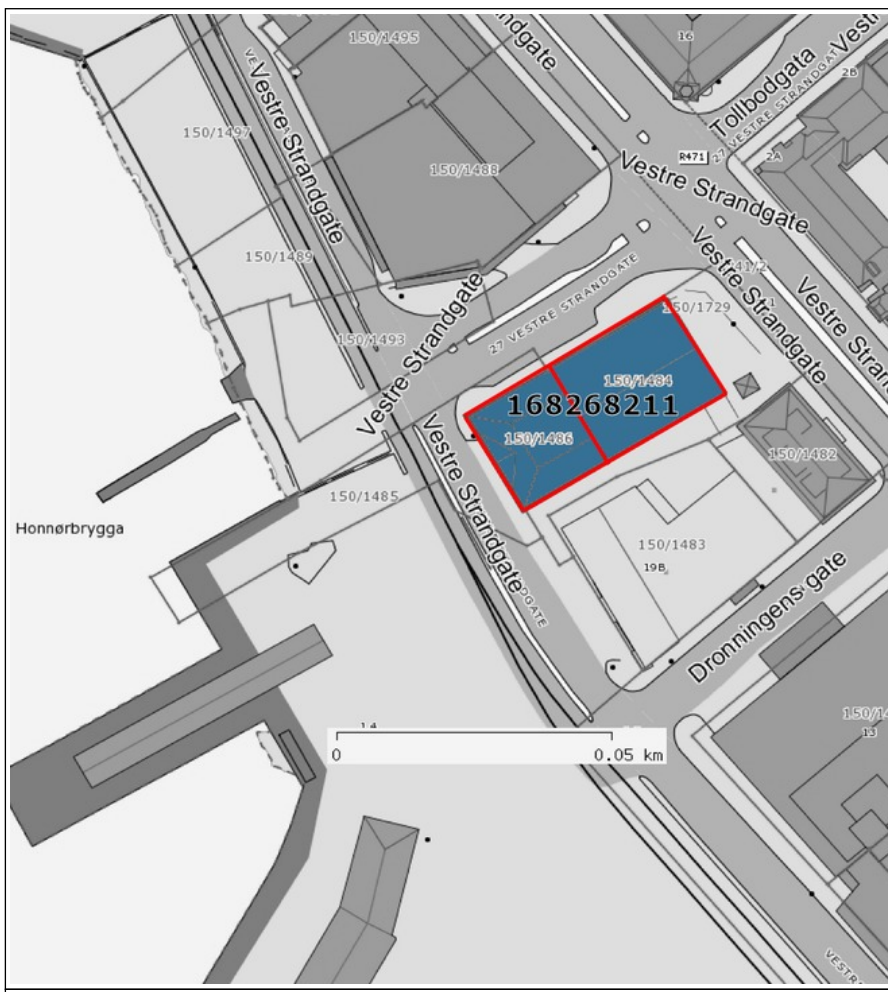

Bygnings- og eiendomsdata

Fylke: Vest-Agder
 Kommune: 1001/Kristiansand
 Opprinnelig funksjon: Offentlig forvaltning
 Nåværende funksjon: Offentlig forvaltning
 Foreslått vernekategori: Verneklasse 1, fredning
 Totalt antall bygg: 1

Bygningsoversikt, omfang vern

Byggnr	Byggnavn	Oppført	Verneklasse	Omfang	GAB nr	Gnr/Bnr
6608013	Vestre Strandgt 21	1825 - 1896	Verneklasse 1, fredning	Eksteriør/Interiør	168268211	150/1484, 1486

Vern kompleks

Formål: Verne Kristiansand tollsted som et arkitektonisk, arkitekturhistorisk og tollhistorisk viktig ledd i norsk historie og i Kristiansands bybilde.

Begrunnelse: Tollboden fra 1827 er en meget representativ bygning og et vesentlig innslag i Kristiansands bybilde. Den er også den første som arkitekt Chr. H. Grosch fikk oppført. Det tilbygde pakkhuset fra 1896 har også stor arkitektonisk verdi.

Omfang: Eksteriør og konstruksjoner i hele bygningskomplekset. Interiører og innredningsdetaljer i den opprinnelige tollbod-delen med mellombygg (gnr. 150/1486).

Beskrivelse kulturmiljø

Eiendommen inngår i bymiljø med blandet bebyggelse fra forskjellige perioder for sentrums- og havnefunksjoner, det meste fra nyere tid.

Eiendomshistorikk

Tollopkreving har tradisjoner i distriktet tilbake til 1500-tallet. Var lokalisert på Flekkerøya, men flyttet til Kristiansand etter byens grunnleggelse i 1641. Virksomheten ble flyttet til nåværende tomt i Vesterhavnen i 1796, til allerede den gang gamle hus på den tomten som danner kjernen i den nåværende eiendommen. Den eldste delen av nåværende bygning ble oppført her i 1825-27, mens pakkhusdelen fra 1896 ble oppført på en senere innkjøpt tomt der det lenge sto et bolighus som ble leid ut (matr. nr. 465 a, trolig innkjøpt etter 1853, men før 1862). En tid brukte man også et eldre treetasjes tømret pakkhus (matr.nr. 484 c) som trolig var innkjøpt samtidig som 465 a og lå ut mot kaien, sørvest for tollboden. Deler av eiendommene med bl.a. kai og eldre, separate pakkhus ble solgt og makeskiftet med Kristiansand kommune i 1896. (Høiden: Norske tollboder, 2000; "St.meld. nr. 10, 1826, 1845, 1862, 1898.)
 Alle de frittliggende eldre pakkhusene er senere revet.

Verneverdige bygg

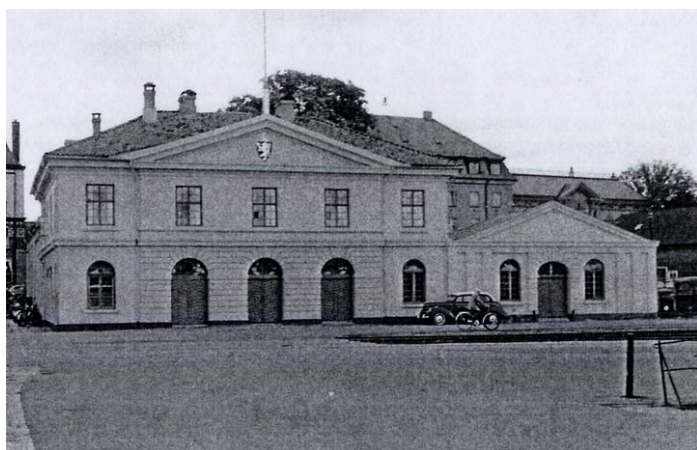
Byggnr: 6608013
GAB nr: 168268211
Navn: Vestre Strandgt 21
Oppført: 1825 - 1896

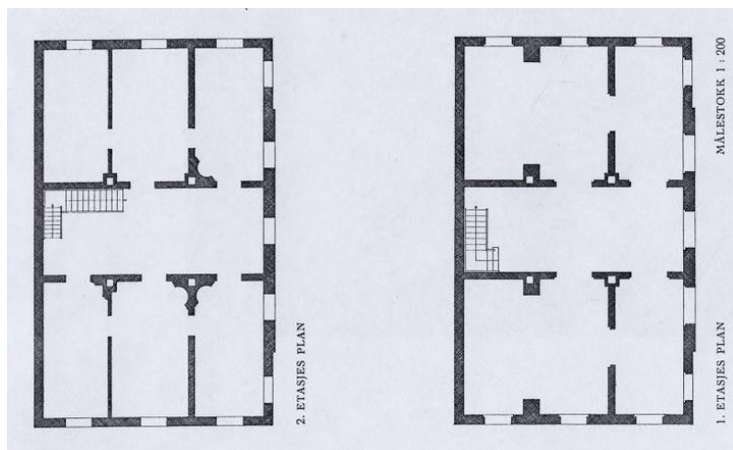
Kristiansand tollsted. Foto: J.Chr. Eldal, NIKU 2006.

Tollboden sett fra vest. Foto: Ca 2004. Opphavsrett: Entra.

Kristiansand tollsted. Tilbygget t.h. er trolig et pakkehus fra 1916 som er revet etter 1960. Foto: Halvor Vreim, 1957, Riksantikvaren.

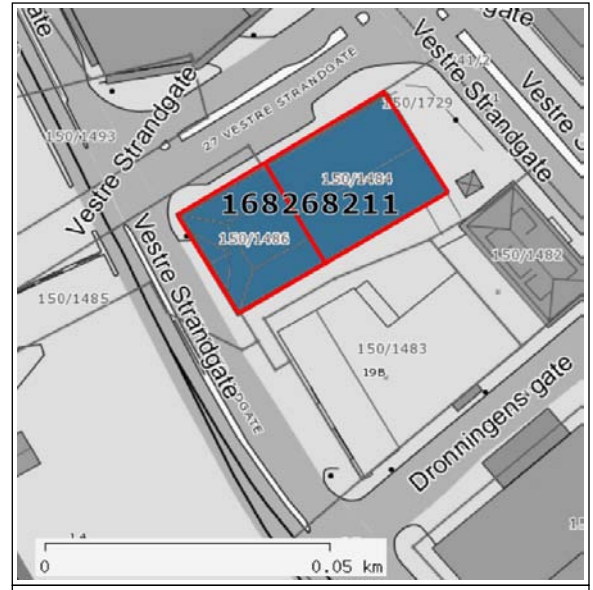
Opprinnelige grunnplaner 1. og 2. etasje, 1827. Opphavsrett: Etter Bugge 1928.

BYGNING 6608013 Vestre Strandgt 21

Kompleks 2492001 Vestre Strandgt 21, Kristiansand

Bygnings- og eiendomsdata

Ansvarssted/etat:	ENTRA
GAB nr:	168268211
Gnr/bnr:	150/1484, 1486
Oppført:	1825 - 1896
Byggherre:	Tollvesenet.
Arkitekt:	Christian Heinrich Grosch
Opprinnelig funksjon:	Offentlig forvaltning
Nåværende funksjon:	Offentlig forvaltning
Bygningsart:	Tollbod
Regulering:	Regulert: KDP Kr. sand Havn av 10.10.95: Byggeomr. Antikvarisk, arkitektonisk verneverdig.
Vernestatus:	Administrativt fredet - registrert i Fortidsminneforeningens årbøker 1933 og 1934.

Sammendrag bygningsbeskrivelse

Bygningen består av to deler: Tollboden nærmest havna fra 1827 og pakkhuset på landsiden fra 1896.

Tollboden er oppført i empire-stil en streng og enkel form for klassisisme. Fra 1820-årene var empiren den alminnelige byggestilen. Et typisk stiltrekk var bl.a. framskutt midtparti kronet med tempelgavl etter antikke forbilder. Bygningen er oppført i to etasjer med fasader i pusset tegl, valmtak, krysspostvinduer med småruter. Den har bred midtrisalitt med en dominerende gavl midt på fasaden mot havna der de opprinnelige inngangene til kontorer og pakkhus var.

Tollpakkhuset er oppført i en etasje. Fasadene er preget av symmetri og historiserende stilelementer bl.a. ved gesims- og gavlmærking. Vinduene og dørene/portene er buet i overkant. Dørene har medaljonger med riksvåpen ved sluttsteinen, og fasadene er pusset.

Sammendrag bygningshistorie

Bygningen er bygget sammen av to hoveddeler: Tollboden nærmest havna fra 1827 og pakkhuset på landsiden fra 1896.

Det ble planlagt ny bygning i 1825 fordi den gamle på samme tomt var både ramponert og uegnet for formålet. Tegninger ble levert av ingeniørleutnant Georg Daniel B. Johnson i Kristiansand. Etter gransking av disse for Finansdepartementet leverte Chr. H. Grosch, stadskonduktøren i Christiania som også var bygningskyndig for departementene, nye tegninger som ble godkjent i 1825. Det ble den første bygningen denne meget fremtredende arkitekten fikk oppført. Bygningen ble tatt i bruk 3.7.1827.

Nybygget hadde pakkhus og veierbod i 1. etg. og kontorer og vaktrom i 2. etg. Det har siden vært en jevnlig forflytting av funksjoner ved at kontordelen har økt og forskjøvet vaktrom ned i 1. etg., mens pakkrom er forskjøvet ut, først til et annet pakkhus på kaien, i 1896 til det nybygde pakkhuset, og etter hvert helt ut også fra pakkhuset som nå er helt kontorisert.

Det første tilbygget var for et veierrom, angivelig oppført 1853 (se eldste foto). Pakkhuset ble bygget mellom 1895-1896 med branngavl mot den opprinnelige tollboden. Samtidig ble det oppført et mellombygg mellom tollboden og pakkhuset med ny hovedinngang fra Tollbodgt. og trapper til kontorene i 2. etg. i den opprinnelige tollboden. Dette mellombygget ble integrert i tollbodbygningen med dennes fasadedetaljer og overdekket av tollbodens ombygde valmtak som ble utformet som saltak ut til møtet med pakkhusets branngavl. Takløsningen ble fullført og et kontor innredet over trappen i 1900.

Ved rehabilitering av tollbod-delen i 1998-1999 ble opprinnelige detaljer i stor grad beholdt, mens nyere endringer i stor grad ble fjernet. Ved rehabilitering av pakkhusdelen til kontorer i 2006 er det lagt inn messanin med trapp og heis midt i bygningen, mens det som kan ha eksistert av eldre innredning er fjernet.

Vinduer og utvendige dører er tidligere fornyet i former som i stor grad er lik de opprinnelige.

Bygningshistorikk

1825	1827	Ny tollbygning som erstattet en gammel på samme tomt, fordi den gamle var ramponert og uegnet (Beskr. over Statens Eiendomme, 1827). Bygningen tegnet 1825 og approbert ved kgl. res. 27.8.1825, ferdig 1827 (Beskr. over Statens Eiendomme 1827; A. Bugge: Grosch, 1928, s. 89). Tidstypisk empirestil. Rektangulær plan med fem dør/vindusakser i hovedfasade mot sjøen i vest, tre vindusakser i hver sidefasade. Midtrisalitt med tre dører kronet av lav tempelgavl i hovedfasaden. Lavt valmtak. Symmetrisk plan med bred midtgang i begge etasjer, trapp til 2. etg. og til loft innerst i midtgangen. Pakkbod i 1. etg. med to rom på hver side av midtgangen, kontorer i tre rom på hver side av midtgangen i 2. etg. Oppr. kubbebrolegning i pakkrom synlig ca 20 cm under glassplate i gulv i nordre del 1. etg. Store bueåpninger mellom pakkrommene, bueanslag og porthengslers fremdeles synlige. Div. oppr. dører, listverk, gesims og brannmurert bevart i 2. etg., trolig også enkelte oppr. paneler.
1843		Pakkhusrom og veierbod i 1. etg. I 2. etg. seks værelser som ble benyttet til kontorer for inspektøren, kassereren og overtoldbetjentene, samt til vaktstuer for undertollbetjentene og rorskarene. Loftet benyttes til tollbodens og båtenes "Inventarier". (Fortegn. over Statens Eiendomme, 1845.)
1853	1862	Tilbygg mot øst 1853 (Høiden: Norske tollboder, 2002, beskr. av tilbygget s.st. neppe korrekt). Tilbygg oppført for veierbod før 1862, sannsynligvis i mur og i en etasje til Tollbodgaten, flatt tak (Fortegn. over Statens Eiendomme, 1862; jf. foto før 1895). Funksjonsfordeling som i 1843, men nå også pakkboder i tre etasjes tømret pakkhus på nabotomten ut mot sjøen.
1895	1896	Nytt pakkhus i mur og en etasje oppført på tomt etter et tidligere bolighus på tomten øst for tollboden og sammenbygget med denne (veierboden fra 1853-1962 trolig revet eller inkorporert i nybygget som mellomboegg med trapperom). Nybygget inneholdt i tillegg til pakkhusrom, varebehandlingsrom, innpakkingsrom og kontor for pakkhusforvalteren. I tollbodens 1. etg. var det nå vaktværelser for tollbetjentene og tolloppsnyssmennene i tillegg til pakkhusrom, mens det i 2. etg. var "7 kontorværelser m.v." Det tømrete pakkhus revet. (St.meld. nr. 10, 1896). Mellomboegg mellom gamle kontorbygning og nye pakkhus er sannsynligvis fra denne tid med ny trapp og lett panelvegg med dører til kontoravd.s korridor i 2. etg.
1899	1900	Taket over mellomboegg mellom gamle kontorbygning og det nye pakkhus fornyet og belagt med jernplater (sannsynligvis en ombygging av tollbodens valmtak så det her nå ble et saltak over det nye mellomboegg frem til den nye pakkbodens branngavl). Et kontor med vindfang innredet i 2. etg. (trolig i mellomboegg over hoved inngangen til trapperommet, dvs. rommet som lenge hadde balkong). (St.meld. nr. 10, 1903-1904).
1911		Det var nå tilkommet et pakkepostrom og et eksta varebehandlingsrom i pakkhusdelene (St.meld. nr. 10, 1913).
1939	1940	Ominnredninger. Bl.a. ble to ekspedisjonsrom i tollkassererkontoret i 2.etg. slått sammen og forlenget i lengderetningen ved overbygging av en tidligere trapp (trolig i kontorbygningens søndre del), mens det i 1. etg. ble dusj og tørkerom (trolig årsak til den gjenmurte porten i sørfasaden). 2 vektrom slått sammen og utbygd oppholdsrom for tolkontrollører og tollassistenter. (St.meld. nr. 10, 1949).
1958		Pakkhusbygningen modernisert og innredet til pakkhushall og fem små kontorer (St.meld. nr. 10, 1962-63).
1987		Ny loftstrapp. Tidl. åpent loft over pakkhusdelen innredet på dugnad av tollvesenets idrettslag til treningsrom, fra ca 1996 mest brukt som møterom.
1997		Utvendig mur malt med silikatmaling i en grågul fargenyanse. Opptil seks eldre fargelag fjernet, og det ble observert bruk av kontrastfarger på enkelte ledd i de gamle fargelagene. (Gjenpart av brev fra Siv.ing. O. Nørve 5.9.1997, Riksantikvarens arkiv.)
1998	1999	Den eldste tollboddelen rehabilitert til kontorformål i begge etasjer. Oppr. detaljer i stor grad bevart, mens nyere tilføyelser i stor grad ble fjernet. Enkelte kontorer ble tilbakeført med opprinnelig overflatebehandling og farvesetting.
2006		Fullstendig rehabilitering av pakkhusdelen for kontorer i åpne landskap. Det meste av innredningen fjernet. Nye trapper, heis og messanin innlagt midt i bygningen. Loftet ominnredet til kantine. Arkitekt: SMS arkitekter, Kr.sand.

Vern

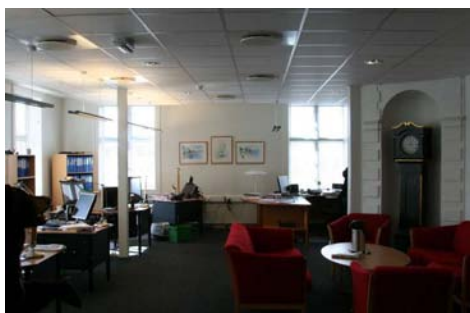
Formål:	Verne Kristiansand tollsted som et arkitektonisk, arkitekturhistorisk og tollhistorisk viktig ledd i norsk historie og i Kristiansands bybilde.
Begrunnelse:	Tollboden fra 1827 er en meget representativ bygning og et vesentlig innslag i Kristiansands bybilde. Den er også den første som arkitekt Chr. H. Grosch fikk oppført. Det tilbygde pakkhuset fra 1896 har også stor arkitektonisk verdi.
Omfang:	Eksteriør og konstruksjoner i hele bygningskomplekset. Interiører og innredningsdetaljer i den opprinnelige tollbod-delen med mellomboegg (gnr. 150/1486).
Vernekategori:	Verneklasse 1, fredning

Interiør

Interiørnr: 150b
Interiørnavn: Mellombygg, trapperom.
Beskrivelse: Trafikken ble ordnet med Ud og Ind-dører.

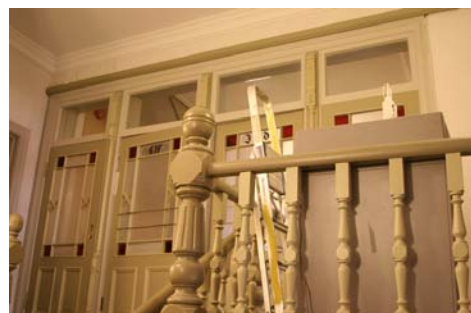
Interiørnr: 0
Interiørnavn: Interiør generelt
Beskrivelse: Tollbodens interiører har bevart mange opprinnelige detaljer i empirestil, spesielt i kontorene i 2. etg. i form av dører, listverk, gesimsler og brannmurer, og dessuten enkelte gamle ovner. I tollboddens første etasje der det opprinnelig var pakkboder, er noe av pakkhuspreget bevart. Her vises tre sammenslåtte kontorer i sydøstre del av 2. etasje.

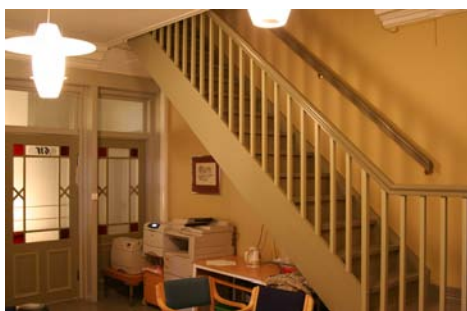
Interiørnr: 200b
Interiørnavn: 2. et. kontor
Beskrivelse: Nordvestre kontor 2. et.

Interiørnr: 150a
Interiørnavn: Mellombygg, trapperom
Beskrivelse: Detaljeringen i trappen og dørene inn til kontorene i 2. etasje er typisk for 1890-årene da denne delen av bygningen ble oppført.

Interiørnr: 200a
Interiørnavn: 2. et. gang
Beskrivelse: Kontorgangen i 2. et. har trapp til loftet.

Interiørnr: 200c
Interiørnavn: 2. et. kontor
Beskrivelse: 2. et. har et variert utvalg av brannmurer som til dels er nymalt i friske farger.

Interiørnr: 200d
Interiørnavn: 2. et. kontor
Beskrivelse: I den sørøstre delen er brannmurene beholdt selv om skillevegger er fjernet.

Interiørnr: 100a
Interiørnavn: 1. et. kontor
Beskrivelse: Den opprinnelige pakkhusdelen i den eldre tollboden er delvis blitt kontorer, men har sine opprinnelige murer i behold.

Interiørnr: 100b
Interiørnavn: 1. et. tidl. pakkhusrom
Beskrivelse: I den tidl. pakkhusetasjen i den eldre tollboden er det satt inn nyere dører der det tidligere var pakkhusporter, men stabler og anlegg for bommer er delvis bevart.

Interiørnr: 100c
Interiørnavn: 1. et. tidl. pakkhusrom
Beskrivelse: I gulvet i et tidl. pakkhusrom i den eldre tollboden er det under glass bevart og vist deler av opprinnelig brolegging av trekubber. Dette var et slitesterkt belegg som var egnet til å rulle fustasjer på, tønner som tidl. var vanlig emballasje.

BYGNING 6608013 Vestre Strandgt 21

Kompleks 2492001 Vestre Strandgt 21, Kristiansand

Interiørnr: 100d
Interiørnavn: 1. et.
pakkhuset
Beskrivelse: Pakkhuset fra 1896 med ny kontorinnredning fra 2006 på gulvplan og en åpen messaninetasje mellom de opprinnelige tømmerkonstruksjonene.

Interiørnr: Loft
Interiørnavn: Pakkhusloftet
Beskrivelse: Møterommet på loftet i pakkhuset fra 1896 skulle innredes til kantine i 2006, og fikk også heis helt opp.

Tollboden sett fra vest. Foto: J. Chr. Eldal, NIKU 2007.

Tollboden sett fra nord. Foto: J. Chr. Eldal, NIKU 2007.

Sett fra syd. Foto: J. Chr. Eldal, NIKU 2007.

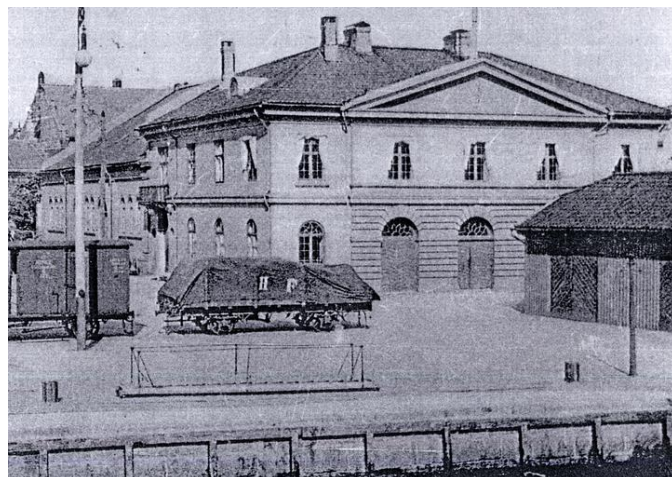
Sett fra øst. Foto: J. Chr. Eldal, NIKU 2006.

BYGNING 6608013 Vestre Strandgt 21

Kompleks 2492001 Vestre Strandgt 21, Kristiansand

Kristiansand tollsted før 1895 med det eldre bolighuset bakenfor, på tomten der pakkhuset ble oppført. Mellom bygningene et lite tilbygg for veierbod oppført ca. 1853. Opphavsrett: Kopi i Rikantikvarens arkiv.

Mellombygget mellom eldste del og pakkhusdelen fra 1895 hadde lenge en balkong over hovedinngangen fra Tollbodgaten. Opphavsrett: Etter kopi i Rikantikvarens arkiv.

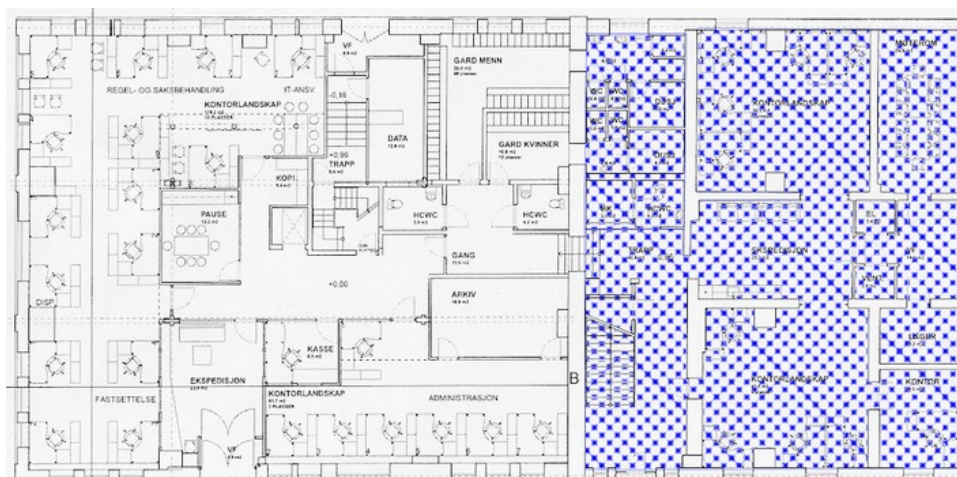
Kristiansand tollsted. Hovedinng. fra Tollbodgt. til ekspedisjonen i pakkhusdelen. Foto: J.Chr. Eldal, NIKU 2006.

Pakkhusets nordøstre gavlvegg. Foto: J.Chr. Eldal, NIKU 2006.

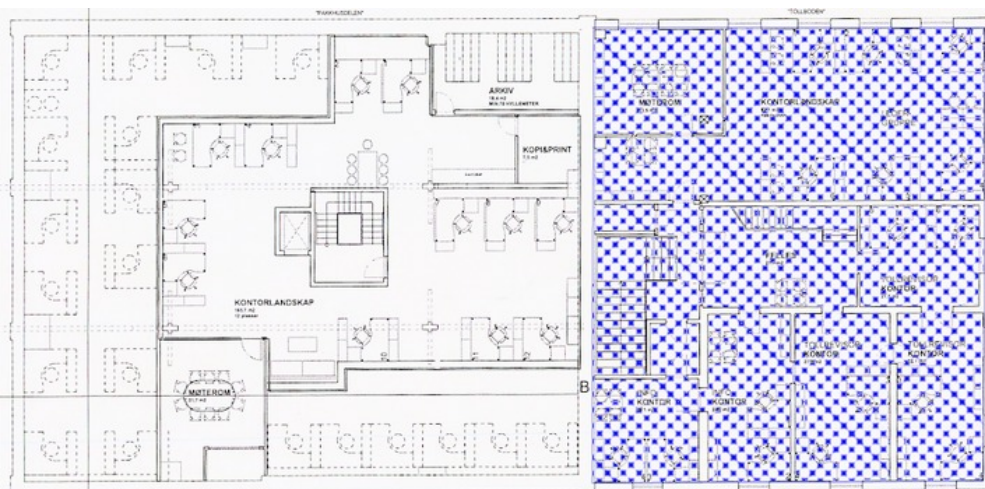
Inngang til mellombyggets nordside. Tilsv. på sydsiden er gjenmurt. Foto: J. Chr. Eldal, NIKU 2006.

1. etasje. Fredete interiører (oppr. tollbod og mellombygg) er punktskravert

Port til pakkhusedelen fra sør. Trolig eneste gamle ytterdør. Foto: J. Chr. Eldal, NIKU 2006.

2. etasje. Fredete interiører (oppr. tollbod og mellombygg) er punktskravert